

Start

Het vmbo
op de
tekentafel

Voor elke leerling een goede leerroute

**ADVIESNOTA
VMBO-CLUSTER**

SVOL

Stichting voor Voortgezet Onderwijs
Lelystad

Adviesnota vmbo-cluster

WERKGROEP VMBO

Chris Mondt, Femke Ezinga,
Kees Reijneveld, Karel van der Meer,
Lambert van As, Michel Canninga,
Nicole Schooneman, Piet Hummel,
Peter Schuiling, Pieter Spronkers,
Rina Ramautar, Sylvia Roos,
Threa Kwint, Gerhard Straatsma,
Judit Weekenborg

Lelystad, 16 november 2015

Inhoud

Inleiding	5
1. De opdracht en het ontwikkelkader	6
2. De context	
2.1 Landelijke ontwikkelingen	7
2.2 De arbeidsmarkt in de regio	8
2.3 Een vmbo cluster in Lelystad	8
3. Het vmbo op de tekentafel	
3.1 Waarom, hoe en wat	9
3.2 Positionering van de theoretische en de beroepsgerichte leerwegen	10
3.3 Het onderwijsprogramma: oriënteren, kiezen en doorstromen	11
3.3.1 Het programma-aanbod beroepsgerichte leerwegen	12
3.3.2 Het programma-aanbod beroepsgericht in de theoretische leerweg	13
3.4 Voor elke leerling een goede route	14
3.4.1 Van breed naar smal in de beroepsgerichte leerwegen	14
3.4.2 De doorstroomprofielen in de theoretische leerweg	15
3.5 Voor de docent: elke leerfase een eigen focus	16
4. Doordenken van het ontwerp	
4.1 Een integraal ontwerp	17
4.2 Het vervolgtraject	17
5. Een korte terugblik	18
6. Literatuur	19

Inleiding

Lelystad verkeert in een unieke positie. Voor alle leerlingen in de stad kan het voortgezet onderwijs opnieuw worden ontworpen. Dit is dé kans om onze kwaliteit nog verder te verbeteren en ons te bezinnen op de nieuwe vragen die vanuit de snel veranderende maatschappij op het onderwijs afkomen. Het is een belangrijke opdracht die onze hele gemeenschap aangaat en waar de gemeenschap zich ook mee verbonden voelt.

Het vmbo-cluster in het voortgezet onderwijs bestaat uit vier leerwegen die theoretisch en/of beroepsgericht worden ingevuld. De werkgroep van docenten en ouders had als opdracht voor al die verschillende leerlingen een aantrekkelijk onderwijscluster te ontwerpen. Onderwijs waarin leerlingen ontdekken wat ze kunnen en willen en ook worden uitgedaagd door te groeien naar een volgend niveau. Kleinschalig georganiseerd onderwijs met herkenbare leer- en werkplekken die leerlingen voorbereiden op een passende vervolgopleiding op weg naar betekenisvol werk.

De afgelopen maanden is de werkgroep een groot aantal keer bijeen geweest. Als professionals uit de drie verschillende scholen is er vanuit een gedeelde passie, het belang van onze leerlingen, samengewerkt, nagedacht, gezocht en gekozen. Het was een inspirerende zoektocht en we hebben het allen als een voorrecht ervaren deel uit te maken van dit ontwikkelproces. Voor u ligt het resultaat, het onderwijsontwerp op hoofdlijnen. Met een goede leerroute voor elke leerling is het fundament voor het vmbo-cluster gelegd.

Judit Weekenborg
November 2015

De opdracht en het ontwikkelkader

In de contourennota van december 2014 heeft de directieraad van de SVOL zich uitgesproken over de toekomstige ontwikkeling van het onderwijs in Lelystad. De huidige drie scholen voor Voortgezet Onderwijs gaan daarbij op in twee nieuwe onderwijsclusters, een vmbo cluster en een havo/vwo- cluster. Het doel van deze herordening van programma's en leerlingstromen betreft in hoofdlijnen het borgen en kunnen verbeteren van de onderwijskwaliteit en behouden/uitbreiden van het programma-aanbod en keuzemogelijkheden in de stad (binnen de beschikbare financiële kaders).

Het bestuur heeft de werkgroep de opdracht gegeven een advies te schrijven waarin het bovenstaand besluit is uitgewerkt voor het vmbo-cluster. Het betreft een onderwijsontwerp op hoofdlijnen waarin als eerste de volgende vier punten zijn geconcretiseerd:

- a. De visie van waaruit dit cluster onderwijskundig wordt vormgegeven (dit in samenwerking met de havo/vwo-werkgroep)
- b. Welke profielen van het vmbo worden (hoe) aangeboden?
- c. Hoe wordt invulling gegeven aan talentontwikkeling?
- d. Onderwijskundige (meer specifiek) en pedagogische invulling van de onder- en bovenbouw

Uitgangspunten voor het ontwerp zijn de drie fundamentele waarden van de SVOL: Respect, Ruimte en Resultaat. De werkgroep vmbo heeft deze verbonden met de Self Determination Theory (Ryan en Deci, 2000), omdat juist deze leerlingen succeservaringen nodig hebben en het vertrouwen in eigen kunnen moeten versterken. Volgens Ryan en Deci wordt motivatie gevoed door een zekere autonomie in handelen, het werken vanuit betekenisvolle relaties en het gevoel competent te zijn of te kunnen worden om een taak uit te voeren.

RUIMTE/AUTONOMIE	RESPECT/RELATIE	RESULTAAT/COMPETENTIE
Eigenaarschap	Gelijkwaardigheid	Optimaal rendement voor elke leerling
Maatwerk in vorm en inhoud Betekenisvolle leerinhouden	Kleinschaligheid: kennen en gekend worden	Maatwerk in diplomering
Loopbaan leren , keuzes maken	Bevorderen van sociale cohesie	Doorlopende leerlijnen mbo - hbo tl-havo
Flexibiliteit in de leerroute	Veiligheid en vertrouwen	Brede persoonlijke vorming, maatschappelijke meerwaarde
Binnen/buiten leren		Burgerschap, democratisch bewustzijn
Toekomstgericht door: Adaptief ontwerp, Evidence informed werken, Partnerschap in de regio		

De context

2.1

Landelijke onderwijsontwikkelingen.

Op dit moment is de belangstelling voor onderwijs en vorming nadrukkelijk aanwezig in het maatschappelijk debat. Een greep uit de recente ontwikkelingen.

- **De onderwijsopdracht is drieledig:**

leren voor werk (kwalificatie), persoonsvorming (subjectificatie) en maatschappelijke toerusting (socialisatie). Terwijl de afgelopen jaren in het teken stonden van opbrengstgericht werken en waardering van vooral cognitieve prestaties, wordt op dit moment opnieuw gewezen op het belang van persoonlijke vorming en deelname aan de maatschappij.

- **De urgentie van maatwerk.**

Wil Nederland ook in de toekomst de kennissamenleving blijven die het nu is, dan is het noodzakelijk om talenten van leerlingen optimaal tot bloei te laten komen. Van een op de groep gerichte aanpak met een vast aanbod en werkwijze is er vraag naar een meer gedifferentieerde aanpak in de scholen om te kunnen aansluiten op individuele leerbehoeften van leerlingen. Hoewel er voorlopig geen maatwerkdiploma wordt ingevoerd, kunnen scholen certificaten en/of plusdocumenten uitreiken waarmee de individuele leerroute ook zichtbaar is in een kwalificatiedocument. Bijzondere aandacht wordt gevraagd voor het risico van vroegselectie in Nederland die de emancipatie van de leerling uit sociaal economische zwakkere milieus kan bemoeilijken. (Onderwijsraad, 2013)

- **De leraar als professional.**

Onze onderwijsstructuur faciliteert de docent als eenmansbedrijf. In het denken over de professionele ruimte voor de docent is het nadrukkelijk de bedoeling dat kwaliteit geborgd wordt door meer samenwerking en vooral zeggenschap over inhoud en vorm van de les. Met de invoering van het lerarenregister in 2017 moet ook de leraar aantoonbaar maken dat hij/zij vakkennis en onderwijsontwikkeling bijhoudt.

- **Samenhang en keuze in het Curriculum.**

In de curriculum discussie 2032 wordt gepreludeerd op hoe onderwijsinhoud in de nabije toekomst zou kunnen worden gekozen en geordend. Uitgangspunt is 'Niet van alles een beetje, maar meer van minder'. De gemeenschappelijke kern wordt tot de essentie beperkt en het onderwijs krijgt vanuit drie domeinen vorm. De domeinen hebben een sterke kenniscomponent, maar ook ruimte voor verbreding en verdieping. De bedoeling is dat in toenemende mate vragen van de leerlingen zelf een plek krijgen in deze ruimte. Ook pleit het platform voor het toepassen van kennis, het verbinden van kennis met vaardigheden als onderzoeken, samenwerken en communiceren. Voor aandacht voor het belang van het maken, voor de combinatie van denken en doen.

- **Positionering vmbo.**

Specifiek voor het vmbo geschreven, is de notitie 'Herkenbaar vmbo met sterk vakmanschap' waarin de onderwijsraad pleit voor een tweedeling in het vmbo. Te weten de vakmanschapsroute voor het bk-niveau en voorbereidend beroepsonderwijs voor gl en tl. Met de invoering van de nieuwe examenprogramma's kan hieraan invulling aan worden gegeven. Het wordt mogelijk leerroutes zo in te richten dat ze nauw aansluiten op vervolgopleidingen en de arbeidsmarkt in de context. De overheid stuurt zo op partnerschap in de regio.

Kortom, de zorg over de toekomstbestendigheid van ons onderwijs, de omgang met de verschillende leerbehoeften, betekenisvol leren, de vraag naar het meest wenselijke curriculum, het uitdagen tot excelleren, maar ook een toenemende aandacht voor persoonlijke vorming en burgerschap, leiden tot wezenlijke vragen voor het onderwijs in Nederland. Deze vragen liggen ook aan de basis van ons nieuwe vmbo-ontwerp.

2.2 De arbeidsmarkt in de regio.

In de arbeidsmarktregio Flevoland overtreffen de baanopeningen voor de opleidingen mbo-groen en mbo-gezondheidszorg de instroom van gediplomeerde schoolverlaters en zijn de toekomstperspectieven goed. Dit is vooral het gevolg van een grote vervangingsvraag, maar ook van de bevolkingsgroei in de regio. Voor de sociaal-culturele en economische studierichtingen zijn de toekomstperspectieven matig tot slecht omdat de instroom van schoolverlaters veel groter is dan de verwachte baanopeningen. De verwachte tekorten voor de technische studierichtingen lijken de komende jaren mee te vallen. De oproep om vooral technische studies te volgen, lijkt zijn vruchten af te werpen in de vorm van een groeiend aantal schoolverlaters in deze sector. Overigens is het beeld binnen de technische opleidingscategorieën genuanceerd. De verwachte tekorten variëren van zeer groot voor elektrotechniek en werktuigbouwkunde tot vrijwel geen voor bouwkunde en grafische techniek. Met de ontwikkeling van de overslaghaven en het vliegveld in Lelystad verwacht men meer werkgelegenheid op het gebied van logistiek en transport. (Uit Arbeidsmarkt analyse ROC Flevoland 2014/2015)

Het nieuwe vmbo- ontwerp moet ruimte bieden voor leerlingen om ervaring op te doen in allerlei beroepenwerelden en de arbeidsmarkt speelt hierin een belangrijke rol. Intensieve samenwerking met het mbo en het bedrijfsleven zal het programma aanbod beïnvloeden, zodat zichtbaar wordt waar de kansen op werk en ontwikkeling groot zijn. Het aanbod zal ook een zekere flexibiliteit kennen, zodat met de schommelingen in de arbeidsmarkt kan worden meebewogen. We stellen ons voor dat de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de doorlopende leerlijn en begeleiding van leerlingen in vmbo- 4 en leerjaar-1 van het mbo tevens zal bijdragen aan het voorkomen van het vroegtijdig schoolverlaten.

2.3 Een vmbo-cluster in Lelystad.

De transitie van drie brede scholengemeenschappen naar een onderwijscluster voor havo/vwo en een onderwijscluster vmbo is een breuk met de onderwijstraditie in de stad. Er is begrip voor de noodzaak te herordenen in verband met het behoud van kwaliteit van onderwijs en het versterken van het keuze-aanbod en de doorstroom, maar er is ook zorg. Zorg over vroegselectie, mogelijke stigmatisering van de vmbo leerling, de grootte van de locaties en verlies van opstroom kansen voor de tl-leerling.

Het is essentieel dat het ontwerp vertrouwen genereert bij de inwoners van de stad, ontwikkelkansen van leerlingen optimaliseert, determinatie uitstelt (maar ook vroege kiezers faciliteert), herkenbare leerroutes en leerplekken realiseert voor verschillende groepen en doorstroom borgt in samenwerking met het havo/vwo-cluster en het mbo. Het vmbo moet een kleinschalig georganiseerd onderwijscluster zijn waar leerlingen, ouders, medewerkers en stakeholders met trots over spreken.

Het advies

Het vmbo op de tekentafel, voor elke leerling een goede leerroute!

3.1

Waarom en waartoe

Een onderwijsontwerp maken is een unieke kans het eigen werk opnieuw te definiëren. Wat is leren eigenlijk en wat moet er georganiseerd worden om dat elke dag te laten plaatsvinden in een school? Leerprocessen verlopen bij elk mens anders en zijn sterk afhankelijk van het moment, het nut en eerdere (leer)ervaringen. Dit betekent ruimte voor vragen als: 'Wat weet ik er al van, welke kennis en ervaringen kan ik gebruiken? Waarom moet ik dit leren, wat betekent dit voor mij? Gaat dit me lukken, kan ik het me permitteren om het verkeerd te doen?'

In het vmbo stromen leerlingen uit op drie verschillende niveaus (basis, kader en gl/tl) en binnen twee soorten programma's, theoretisch en beroepsgericht. In het ontwerp bieden we elke leerling een goede leerroute, want kansarme leerlingen bestaan niet. We erkennen de eigenheid van elke leerling(engroep) én maken optimaal gebruik van het rijke aanbod aan leeractiviteiten die de grootte en de aard van het cluster mogelijk maakt. Want doen en denken gaan in het leerproces hand in hand. Het verbinden van concrete ervaringen en prestaties met meer abstracte concepten is de sleutel tot begrip en verankering van leerinhouden. Dat is hard werken en veel oefenen natuurlijk, oefenen en inslijpen.

In de persoonlijke en sociale ontwikkeling van onze leerlingen speelt goed onderwijs een grote rol. Leerlingen laten doorgroeien naar een niveau of werkplek waar ze zelf misschien niet van hadden durven dromen. Een helpende hand bieden bij de start in een doorlopende leerroute op weg naar de arbeidsmarkt. De competentie ontwikkelen om keuzes te maken en consequenties te kunnen afwegen. Het eigenaarschap voor het eigen leren en leven accepteren, de plek in de groep, de rol en betekenis van jezelf voor anderen steeds beter leren kennen. School is één van de plekken om dit te oefenen

en steeds verder te ontwikkelen. (Meijers, Kuijpers & Winters, Leren kiezen/kiezen leren, 2010).

In het nieuwe cluster kiezen we daarom voor een sterke basisstructuur met verantwoorde ruimte voor de ontwikkeling van elke leerling in de best passende leerroute.

A. Voor elke leerling een goede leerroute en optimale kwalificatie. Kansarme leerlingen bestaan niet.

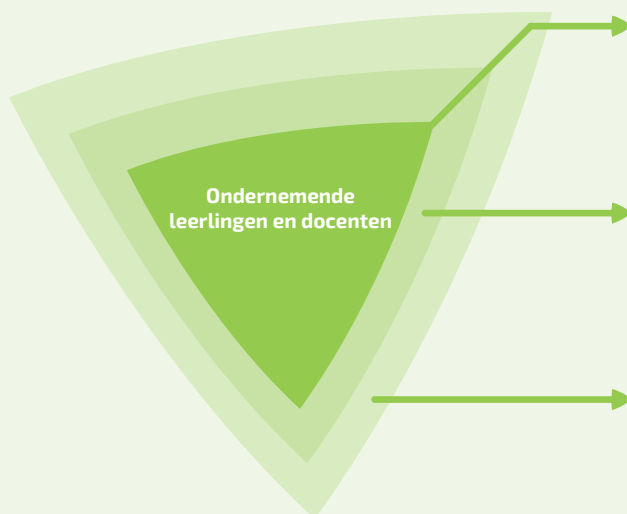
- De theoretische leerweg en de beroepsgerichte leerwegen vragen om een verschillende aanpak. Dit is zichtbaar in de organisatie en huisvesting van het nieuwe cluster.
- Een sterke basisstructuur en kleinschalige organisatie (units van 200/300 leerlingen) borgen de relatie met de leerling en de intensieve samenwerking van docenten/medewerkers rond de doelgroep en leerfase.
- Leerlingen kunnen kiezen, leerroutes kunnen smal en breed zijn.

B. Leren door doen en denken. De beroepenwereld als uitdagende leeromgeving.

- We organiseren vier aantrekkelijke beroepenwerelden binnen school waarin op verschillende niveaus leertaken kunnen worden uitgevoerd.
- Doorstroom en loopbaanleren staan centraal. We werken hierin samen met het havo/vwo-cluster, mbo en het bedrijfsleven in een beroepencampus.

C. Leren met ruggengraat. Zonder inspanning geen succes.

- Hoge verwachtingen, vertrouwen in de mogelijkheid te groeien.
- Eigenaarschap voor het eigen leerproces is de basis van onze pedagogisch/didactische aanpak.
- Gesprekscyclus met leerlingen is leidend, resultaten en leerervaringen hebben consequenties voor keuzes.

Waarom:

- Leren is individu en moment afhankelijk
- Ervaren is basis leren
- Oefenen en succes leiden tot zelfvertrouwen
- Eigen handelen leren regisseren

Hoe:

- Duidelijke keuzemomenten
- Gedefinieerde leeromgevingen
- Van brede oriëntatie naar meer/minder specialisme
- Groot belang: burgerschap, kunst en cultuur

Wat:

- Beroepenwerelden: 3 soorten leerroutes
- Doorlopende leerlijn met het mbo door beroepencampus
- TL met 2 uitstroomprofielen, mbo en havo
- LBL centraal

3.2

Positionering van de theoretische leerweg en de beroepsgerichte leerwegen

Dit advies bevat een eerste uitwerking op drie niveaus met de nadruk op het onderwijsprogramma en de verschillende leerroutes. Hiermee voldoet de werkgroep aan de opdracht van het bestuur om uitsluitsel te geven over de aan te bieden profielen en de identiteit van de onder- en bovenbouw. Tevens wordt in de kern beschreven hoe het pedagogisch en didactisch handelen de pijler is voor het maken van keuzes in de leerroutes. Een pijler die gebaseerd is op het gedachtengoed van Marinka Kuijper, het voeren van gesprekken waarin met en niet tegen de leerling wordt gesproken.

Het is van belang een kanttekening te plaatsen bij het verschil in uitwerking tussen de theoretische leerweg en de beroepsgerichte leerwegen. De ordening van de nieuwe examenprogramma's in de beroepsgerichte vakken en de mogelijkheid die de modulaire opzet biedt, hebben veel denkwerk gevraagd. Er ligt nu een goed gestructureerd model waarin: elke leerling een eigen leerroute kan volgen in een aantrekkelijke leeromgeving, docenten voldoende sturing kunnen geven, het loopbaanleren structureel is ingebed en de samenwerking met het mbo kan worden geborgd. Een model waarin ook de tl-leerling zal participeren in zoverre hij/zij gekozen heeft voor het volgen van een beroepsgericht vak.

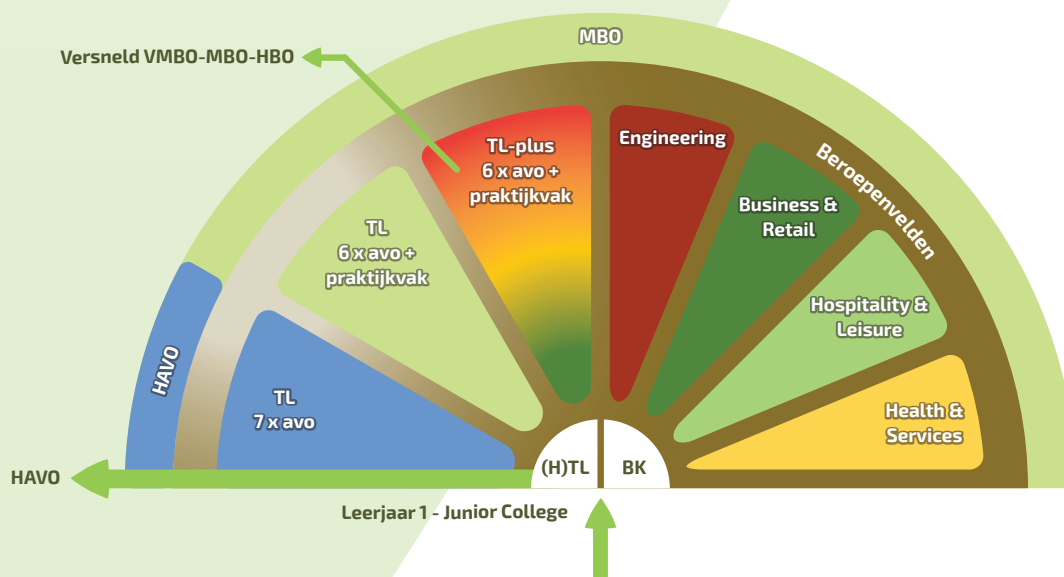
We bieden dus niet alleen voor de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen, maar ook voor de theoretische leerweg verschillende uitstrooprofielen. Hiermee geven we een eerste invulling aan talentontwikkeling. Nog niet uitgewerkt is de positie van de algemeen vormende vakken en de verdere invulling van de (h)tl. Een tl-af-

deling met een grote didactisch variëteit en rijke keuze aan kunst, cultuur en sport is interessant voor leerling en ouders en van groot belang voor het welslagen van de nieuwe onderwijsclusters in de stad. De verdere keuzemogelijkheden en 'kleuren' binnen de tl zullen in de volgende fase concreet vorm krijgen.

Leerlingen starten in het vmbo cluster in het éénjarig junior college. Dit eerste leerjaar met een (h)tl afdeling en bk afdeling is een overgangsjaar. Hierin staan oriëntatie op niveau en interesse centraal. Daarna leert de leerling verder in het tl-cluster- een enkele leerling uitgezonderd die alsnog overstapt naar het hv cluster- of het beroeps-gerichte cluster. Dit betekent niet dat er geen vakken over en weer kunnen worden gevolgd of dat er niet kan worden opgestroomd, want optimaal presteren en op maat kwalificeren is onze opdracht. Het betekent wel dat deze verschillende clusters hun eigen thuisplek hebben in het gebouw.

In de volgende paragrafen presenteren we het onderwijsprogramma voor de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen en het beroepsgericht aanbod voor tl leerlingen. Daarna bezien we het ontwerp door de ogen van de leerling: welke leerroutes en uitstroomprofielen kunnen zij kiezen? Een toelichting op het loopbaanleren verheldert de keuzecyclus en het eigenaarschap van leerlingen dat hierbij hoort. Een klein doorkijkje naar de rol van de docent in de verschillende fasen van de leerroutes laat zien dat dit ontwerp ook medewerkers variëteit en afwisseling biedt.

Het totale aanbod ziet er als volgt uit:

Het onderwijsprogramma, oriënteren, kiezen en doorstromen

Toevalligerwijs valt de ontwikkeling van het vmbo in Lelystad samen met de invoering van de nieuwe examenprogramma's. Dit is een cadeau. Met de nieuwe programma's wil de overheid massa maatwerk mogelijk maken in het curriculum. Hoewel dit weinig aandacht krijgt, is het een revolutionaire ontwikkeling: een curriculum met profielvakken en keuzevakken dat neigt naar een modulair systeem waarmee verschillende leer-routes kunnen worden samengesteld. Elke school kan zelf bepalen hoeveel keuzes de leerling krijgt en het is nadrukkelijk de bedoeling dat het aanbod aansluit op de perspectieven op de arbeidsmarkt en ontwikkelkansen in de regio. Als enige schoolsoort in Nederland krijgt het vmbo de ruimte om het halve beroepsgerichte programma zelf in te vullen en vergaande keuzes te maken in het curriculum.

In het ontwerp is ervoor gekozen beroepenwerelden te maken met een sterke eigen identiteit die voor de leerling herkenbaar en concreet zijn. Ze bieden een realistische oriëntatie op de wereld van werk en beroep en een goede aansluiting op het mbo. Ze hebben daarom voorlopig Engelse werktitels gekregen: Engineering – Health & Services – Hospitality & Leisure – Business & Retail. Tijdens hun beroepsgerichte programma kiezen leerlingen zelf in welke beroepenwereld zij leren. Ze kunnen lang binnen dezelfde wereld blijven of van wereld wisselen. Binnen de beroepenwerelden kunnen de zes profielen worden afgesloten waar vorig schooljaar afspraken over zijn gemaakt. Economie en ondernemen;

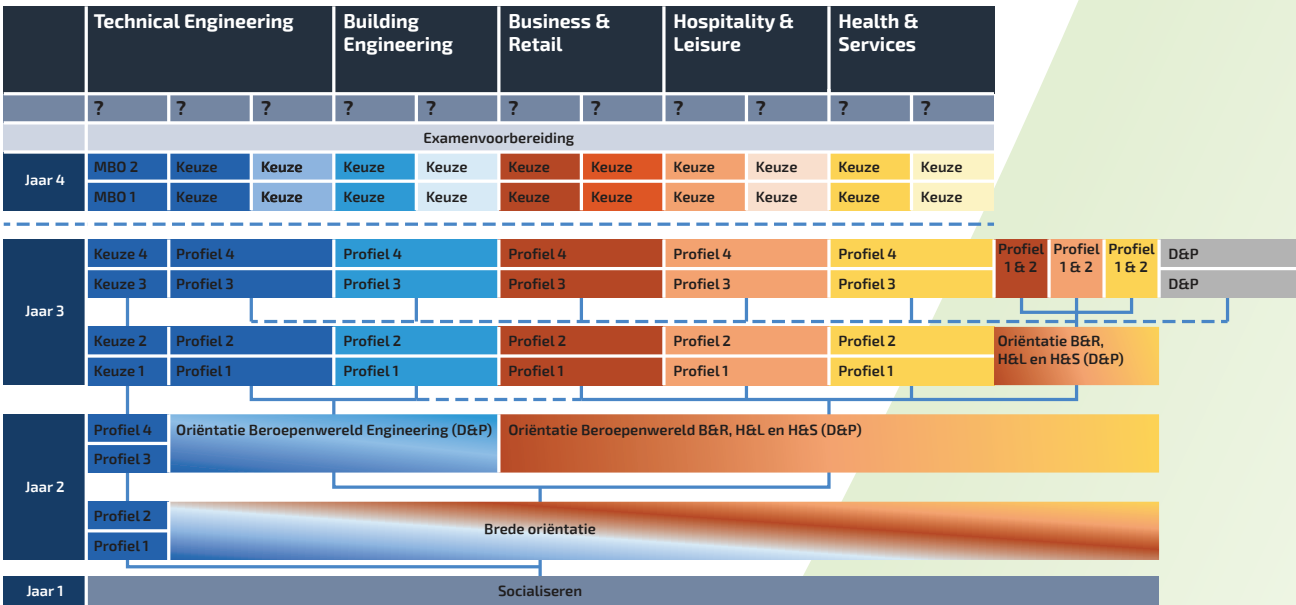
Horeca, bakkerij en recreatie; Dienstverlening en producten; Zorg en welzijn; Bouwen, wonen en interieur; Producenten, installeren en energie.

Hoewel de basis- en kaderleerlingen de meeste uren in de beroepenwerelden zullen leren, kunnen ook de tl-leerlingen die hiervoor opteren een beroepsgericht programma doen naast zes theorievakken. Ook zij kunnen zo doen en denken verbinden en zich oriënteren op de verschillende werkvelden. Hun opdrachten zijn passend wat betreft niveau en inhoud en voorbereidend op de kaderfuncties waartoe niveau vier opleidt.

Vakmanschap is van oudsher iets waar vakmensen trots aan ontlene. Vakmensen leveren werk af van hoge kwaliteit en onderscheiden zich daarmee op een positieve manier. De Onderwijsraad adviseert daarom een herwaardering van vakmanschap die past in het huidige tijdsgewricht. (Herkenbaar vmbo met sterk vakmanschap, Onderwijsraad 2015)

3.3.1 Het programma-aanbod beroepsgerichte leerwegen.

Het schema biedt een overzicht van de onderdelen van de profielen, het programma-aanbod. Elk schooljaar bestaat uit twee delen. De profielvakken staan vast en zijn al ingevuld, maar de keuzevakken staan nog open. Er zijn 173 keuzevakken beschikbaar en in de volgende fase zal met collega's uit de verschillende sectoren en in samenwerking met het mbo een invulling worden gemaakt. De opzet van de nieuwe programmering maakt het mogelijk dat keuzevakken veranderen als de markt verandert zodat de school, kijkend naar de eigen context, het aanbod kan aanpassen.

LEERJAAR 1:

Voor alle leerlingen is leerjaar 1 een oriëntatiejaar. De oriëntatie betreft: een oriëntatie op niveau, op alle beroepenwerelden en een oriëntatie op werk- en leergedrag op school. De leerling die meteen smal techniek kiest, volgt in het eerste leerjaar alleen techniekmodules en stroomt eind leerjaar 1 meteen door naar techniek.

LEERJAAR 2:

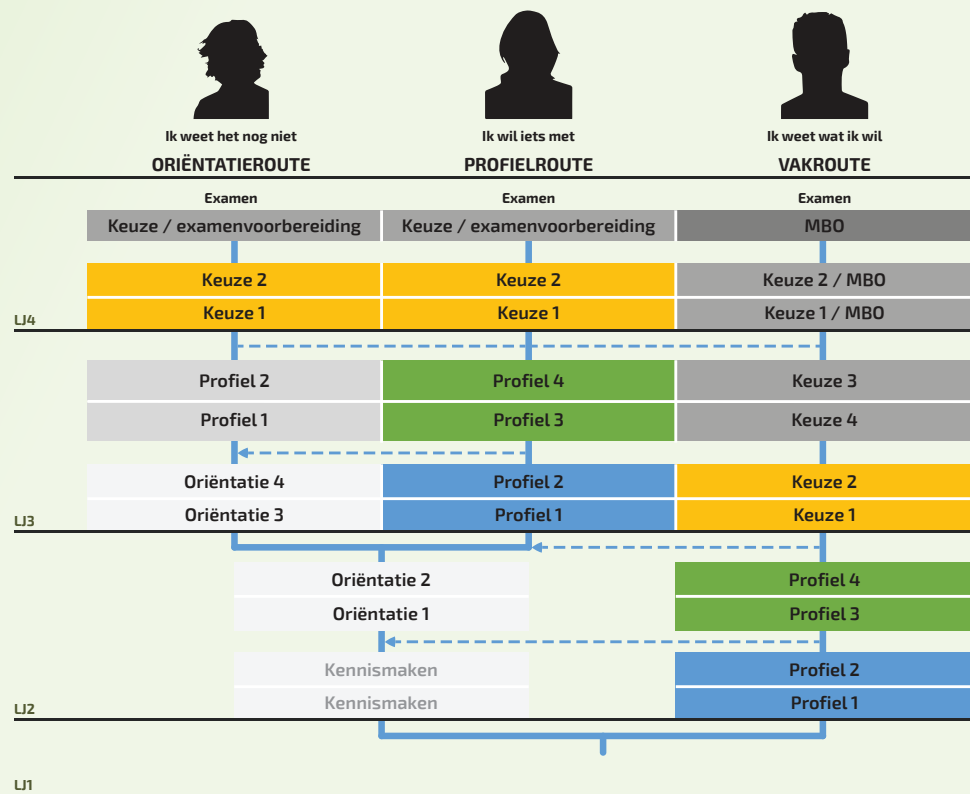
Van brede oriëntatie naar een keuze voor twee beroepenwerelden. Halverwege leerjaar 2 wordt de eerste keuze gemaakt. Aan het eind van leerjaar 2 kiest de leerling voor het profiel. Leerlingen die het nog niet weten, starten in leerjaar 3 met nog een brede keuze als onderdeel van het profiel Dienstverlening en Producten (D&P).

LEERJAAR 3:

Een jaar van rust. Alle leerlingen zitten op hun plek en volgen hun vier profielvakken. Als het wettelijk mogelijk wordt, sluiten ze het profieldeel aan het eind van leerjaar 3 af met het CSPE. De leerling die nog dwalend is, kan breed verder leren binnen het D&P programma.

LEERJAAR 4:

In leerjaar 4 wordt verbreed en/of verdiept door middel van het kiezen van keuzevakken. Deze keuzevakken worden in het meest ideale geval in samenwerking met het mbo gekozen en begeleid. Dit kan in onze beroepenwerelden op een en dezelfde werkplek, de beroepencampus.

3.3.2 Het programma-aanbod beroepsgericht in de theoretische leerweg.

De leerlingen die in de theoretische leerweg als zevende vak een beroepsgericht vak volgen hebben twee mogelijkheden. Zij kiezen na de oriëntatie in leerjaar 2 een profiel of zij kiezen voor het profiel Dienstverlening en Producten, het D&P-programma.

Het programma wordt aangeboden in één van de beroepenwerelden en bevat leertaken die passen bij het niveau van de tl- leerling. Zij bereiden voor op de middenkader functies waarvoor deze leerling zich in het mbo zal kwalificeren.

	MBO	versneld MBO-HBO	HAVO
Leerjaar 4	7e vak = beroepsgericht keuzevak		7e vak = avo
Leerjaar 3	7e vak = beroepsgericht keuzevak		7e vak = avo
Leerjaar 2			
HAVO ← Leerjaar 1	Oriëntatie: niveau, deelschool, werkwijze		

3.4

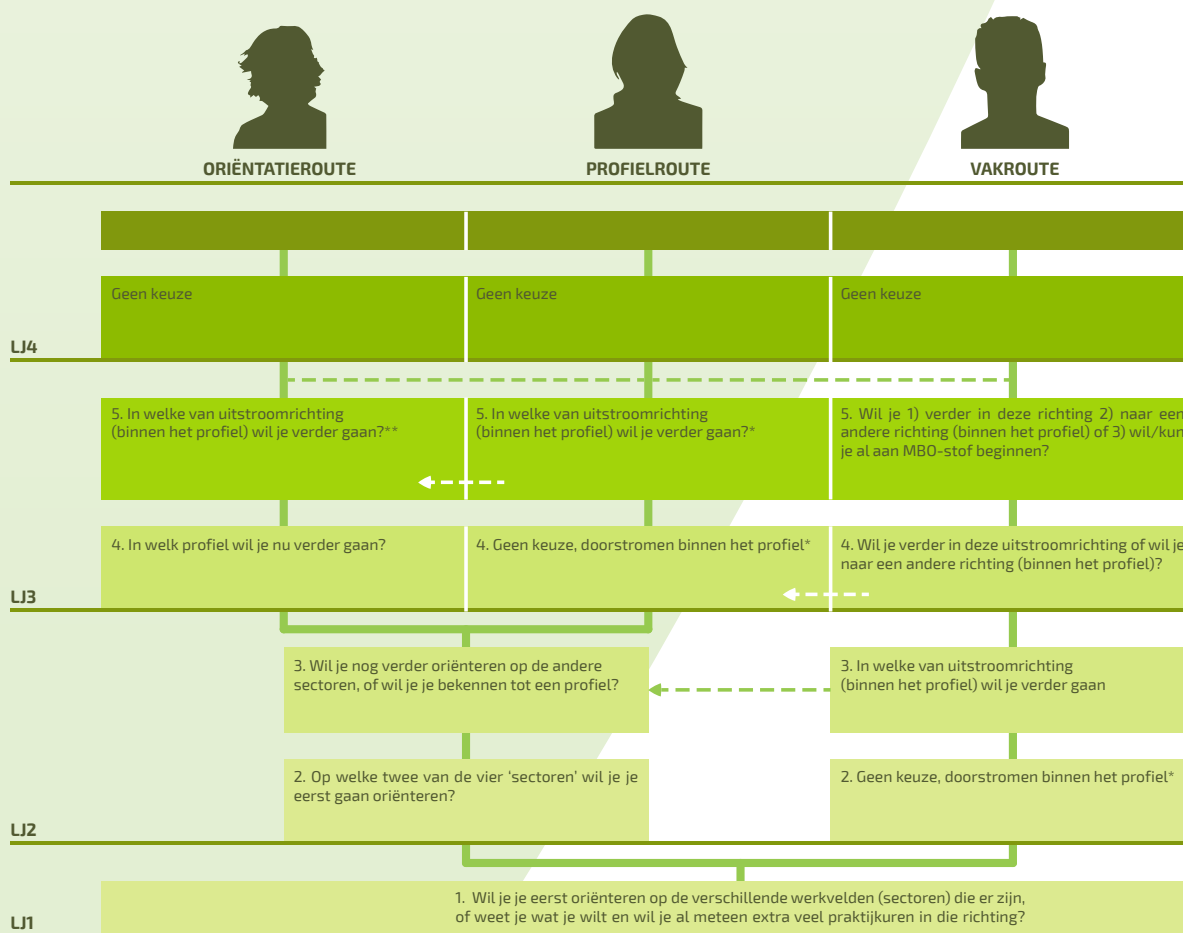
Voor elke leerling een uitdagende leerroute, er zijn geen kansarme leerlingen!

Elke leerling begint met een oriëntatiejaar in het junior college. De functie van dit jaar is drieledig. Als eerste is het uitstel van determinatie. Leerlingen krijgen nog een jaar de kans om in een nieuwe omgeving met andere begeleiding te ontdekken op welk niveau ze werken en leren. Als tweede gaan leerlingen zich oriënteren op de vier verschillende beroepenwerelden. Als derde staat dit jaar in het teken van 'zo zijn onze manieren'. Leerlingen maken zich, passend bij hun niveau, een werkwijze eigen waar we de rest van de opleiding gebruik van maken. We besteden daarbij aandacht aan doelen stellen en je daaraan houden, plezierig en effectief leergedrag, de kracht van samenwerken, het leren van fouten, jezelf verbeteren, denkvaardigheden, je impulsen beheersen, je eigen succes beïnvloeden enz. Dit betekent hard werken, ervaring opdoen, denken, grenzen verkennen, presteren en plezier beleven, terugkijken, consequenties nemen, kiezen en afstrepen.

3.4.1

Smal en breed in de beroepsgerichte leerroute

Basis- en kaderleerlingen kunnen zich in leerjaar 2 en 3 op drie verschillende manieren door het beroepsgericht programma bewegen. Er zijn leerlingen die nog niet weten wat ze willen, leerlingen die een vaag idee van richting hebben en leerlingen die precies weten wat ze willen leren in het vmbo. De laatste groep leerlingen heeft als ze techniek kiezen in de eerste al een start gemaakt in de smalle route, het vakcollege. In leerjaar 2 en 3 gaan leerlingen steeds specifiekere keuzes maken, dit is de romp van de opleiding. Hierna volgen de keuzedelen in leerjaar 4 die een verdieping of verbreding zijn als overstap naar de vervolgopleiding.

Elk half jaar maken leerlingen een keuze in hoe ze verder gaan in hun leerroute. Zelfs laat in de opleiding kan een leerling nog veranderen van leerroute door het combineren van beroepenwerelden om vervolgens met het brede profiel, Dienstverlening en Producten uit te stromen. De halfjaars-gesprekken met de LBL-coach (de loopbaanleren coach) zijn de knooppunten in de leerroute waarmee het eigenaarschap voor het eigen leren en werken is geborgd. In deze gesprekken wordt teruggekeken op de afgelopen periode en verbinden leerlingen, ouders en school consequenties aan de resultaten en opgedane ervaringen. De leerling is als verantwoordelijke voor de eigen keuzes ook degene die hier gegevens aandraagt en deze gesprekken voorbereidt.

De leraar moet effectieve leeromgevingen voor leerlingen ontwikkelen. Leeromgevingen die betrokkenheid van leerlingen creëren en die ervoor zorgen dat leraren, leerlingen en leeftijdgenoten het leerproces in de beoogde richting kunnen laten verlopen. De manier waarop we dit kunnen doen is door middel van formatieve evaluatie (uit Cijfers geven werkt niet, Dylan William, 2013)

3.4.2

Doorstroomprofielen in de theoretische leerroute

Ook in de tl zijn er verschillende leerroutes, al is de verwachting dat de keuze na het eerste leerjaar vrij definitief is. De leerlingen die uiteindelijk hebben bewezen dat havo-niveau haalbaar is, stappen na het oriëntatiejaar over naar het havo/vwo-cluster. Alle andere tl- leerlingen stromen door naar leerjaar 2 en kunnen kiezen uit drie varianten. De theoretische variant, waarin met zeven theoretische vakken wordt afgesloten.

De tl- variant waarin zes theorievakken en één beroepsgericht vak wordt aangeboden in de bovenbouw en de tl-plusvariant. In de tl-plus variant worden ook zes theorievakken en één beroepsgericht vak gevolgd, maar wordt ook voorbereid op een versneld doorstroomtraject vmbo-mbo-hbo.

Een van de scenario's voor een betere aansluiting tussen vmbo en havo, is het werken met extra lessen voor leerlingen met een havo-ambitie. Door opstroomklassen in te richten kan deze groep, ongeveer 20% van de leerlingen binnen de theoretische leerweg, zich beter voorbereiden op de overstap. Leerlingen maken kennis met de in de havo-bovenbouw te verwachten pedagogische aanpak en leren zelfstandiger te zijn, beter te plannen en te werken met grotere leerstofeenheden en striktere eisen. (Herkenbaar vmbo met sterk vakmanschap, Onderwijsraad 2015)

Voor de docent: elke leerfase een eigen focus.

Doordat er verschillende fasen zijn in de leerroutes, hebben docenten die daar veel lessen geven ook een eigen opdracht. De docent in het eerste leerjaar richt zich op het socialiseren, oriënteren/ determineren en het inslijpen van nieuwe werk- en leerroulines. Hij start met de gesprekkencyclus. De docent in leerjaar 2 en 3 in de bk is gericht op de profielen, de afsluiting dmv CSPE (als het besluit doorgang vindt over de mogelijkheid van examinering aan het eind van het derde jaar.) Dit is een vrij rustige periode waarin leerlingen langere tijd binnen een beroepenwereld zijn. De docent van leerjaar 4 is juist gericht op de vervolgopleiding. In de beroepencampus is hij/zij samen met een mbo- collega verantwoordelijk voor de keuze en invulling van de keuzedelen, een goede afstemming met het bedrijfsleven en het realiseren van het binnen en buiten leren. In de tl zal de uitwerking van de identiteit van de verschillende leerroutes ook een diversiteit aan werkzaamheden kunnen betekenen. In welk soort teams of domeinen docenten gaan samenwerken is nog niet besproken. Uitgangspunt is dat er niet alleen sprake is van gezamenlijk overleg, maar dat er meer dan in de huidige scholen letterlijk wordt samengewerkt op de werkplek.

Doordenken van het ontwerp

4.1

Een goed ontwerp

Een goed ontwerp bestaat uit een samenhangend geheel waarin onderwijsinhoud is afgestemd met de inzet, opdracht en samenwerking van medewerkers en is vertaald in een passende organisatie en leeromgeving (de huisvesting). Het zal duidelijk zijn dat er voor het vmbo-cluster nog veel te ontwerpen is. Een aantal voorbeelden:

- De invulling van de tl-leerroutes zal op een eigen wijze worden uitgewerkt passend bij deze doelgroep. Hoe richten we de samenwerking met het hv-cluster in? Wat vraagt de tl-plus route aan werkwijze, leerinhouden en samenwerking met het mbo? En ... welke 'kleur' geven we pedagogisch/didactisch aan de tl en welke invulling aan de idee van brede vorming en talentontwikkeling?
- Om in een beroepenwereld leerlingen te kunnen begeleiden die aan verschillende profiel/keuzevakken werken, is een heldere basisstructuur nodig die minder afhankelijk is van een structuur van vaste klassen. Leerlingen zullen meer dan nu het geval is aan leertaken werken die telkens passen bij hun niveau/ het programmadeel/hun leertaak. Deze leertaken moeten vorm en inhoud krijgen.
- De verwachting is dat een andere wijze van roosteren wenselijk is, willen de verschillende beroepsgerichte en avo vakken tegen elkaar in kunnen draaien.
- De begeleidingsstructuur is cruciaal in dit ontwerp. Gelukkig zijn we in Lelystad goed onderlegd op dit gebied. Toch zal opnieuw worden nagedacht over de gesprekscyclus, de plek van de ouder, de rol van de leerling, het vastleggen van voortgang en keuzes, enzovoort.
- Kunst, cultuur en sport. We weten dat het voor mensen en vooral onze jongeren essentieel is om te bewegen en zich creatief te ontwikkelen om tot bloei te komen. De positionering en invulling van deze vakken wordt nog besproken.
- De samenwerking met het mbo op de werkplek biedt kansen op kwaliteitsverbetering in de doorlopende leerlijn en het voorkomen van schooluitval. Gedeelde verantwoordelijkheid voor leerinhoud en begeleiding in vmbo 4 en het eerste leerjaar mbo kan worden gerealiseerd in de beroepencampus. De ontwikkeling van deze intensieve samenwerking is niet geheel nieuw (zie vakcollege), maar wel een grote stap voorwaarts in het Lelystads onderwijsaanbod.

4.2

Het vervolgtraject

Het vmbo ontwerp is nog incompleet. De dagelijkse organisatie, de idee van de leertaak, samenwerking van docenten en vorm van begeleiding behoeven verder denken en concretiseren. Daarnaast zal de inrichting van de tl nog een eigen 'kleur' krijgen. Dit betreft nog steeds de hoofdlijnen van het ontwerp. De werkgroep heeft hier in januari nog één à twee bijeenkomsten voor nodig.

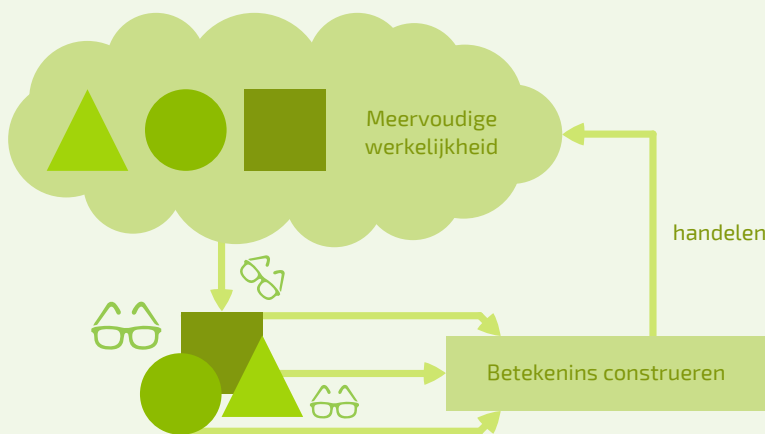
Hoewel het ontwerp dus nog aanvulling behoeft, borgen we met dit advies dat we elke leerling een goede leerroute kunnen bieden. We hebben een programma-opzet ontworpen die de mogelijkheid biedt te zoeken en te vinden, smal en breed te leren, te denken en te doen en het eigenaarschap van leerlingen te vergroten. Een opzet in de vorm van een beroepencampus die baanbrekend is in de samenwerking met het mbo.

Daarnaast kan in dit ontwerp het leren en onderwijzen de komende jaren nieuwe vormen aannemen als daar de behoefte aan ontstaat. Het ontwerp kan meebewegen in regelruimte. Zo kan de groeperingsvorm worden vastgelegd, maar ook (deels) worden losgelaten als de organisatie daar aan toe is. Als we gewoon zijn om met leertaken te werken en kwaliteit daarvan geborgd is, kan elk jaar opnieuw de vraag worden gesteld welke keuzeruimte we leerlingen willen geven. Hetzelfde geldt de invulling van de keuzedelen. Met de toenemende snelheid van veranderen, is het curriculum niet meer in steen gebeiteld. De verwachting is dat zeker elke vier jaar een herijking plaatsvindt van de keuzeprogramma's. Zodat we beter aansluiten bij de veranderingen in de stad.

De uitwerking van de vervolgstappen valt buiten dit advies en wordt apart toegevoegd als oplegger. Dit betreft tevens het de besluitvormingstraject, want de kaders voor de volgende fase moeten scherp zijn.

Een korte terugblik

De afgelopen weken waren enerverend en inspirerend. Samenwerken geeft energie, maar vraagt ook tijd, aandacht, inspanning en geduld, geduld om elkaar te begrijpen. Want goed communiceren is 'zo dicht mogelijk langs elkaar heen praten'. Maar bovenal was het een rijkdom om opnieuw de essentie van ons vak te onderzoeken, het leren van onze leerlingen. De verkenning van dat leerproces aan de hand van eigen ervaringen, heeft ons veel gebracht, deelgenoot gemaakt van elkaars verhalen en inzicht gegeven in wat we van leerlingen vragen.

De kern van onderwijs is dat leerprocessen individueel bepaald zijn en dus moeilijk te regisseren. De kunst is zo te onderwijzen dat de kans op rendement groot is. Hiervoor moeten leerervaringen en leerroutes zo goed mogelijk aansluiten op het niveau, maar ook op de ontwikkelfase en interesses van de leerlingen. We stelden ons dan ook de opdracht een ontwerp te maken waarin nieuwe inzichten van leerlingen kunnen leiden tot nieuwe keuzes. Want het eigenaarschap voor de leerroute, hard werken, doorzetten en het behalen van successen kan het vertrouwen in het eigen leervermogen groeien.

Onder leiding van Remy van Kasteren is dat gelukt. Er is een ordening van programmaonderdelen gemaakt die individuele groei kan faciliteren, terwijl de tegelijkertijd de kwalificatie van de leerling niet in gevaar komt. Dit was een belangrijk moment in het ontwerpproces, de ontdekking dat we dit kunnen realiseren.

Het is een bijzondere start geweest van een spannende weg naar een nieuw onderwijscluster. We hebben geweldig veel plezier gehad en ons autonoom en competent genoeg gevoeld om als eerste richting te geven aan het onderwijsontwerp. En natuurlijk deden we dat vanuit de relatie, co-creërend, met vragen en oplossingen vanuit gezamenlijke waarden.

Literatuur

Bransford, J., Brown, A., Cocking, R. (2000), How People learn, Brain, Mind, Experience and School, National Academy Press, Washington.

Haas, C. de, Huijssoon, B., Janssen, A., Lindeman, F., Lommen, B., & Straatsma, G. (2014), Contouren voor een toekomstbestendig en uitdagend voortgezet onderwijs in Lelystad, versie 9 december 2014. Lelystad: SVOL.

Meijers, F., Kuijpers, M., Winters, A. (Juli 2010), Leren kiezen / kiezen leren. Een literatuurstudie. Uitgave Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Ministerie OCW, VO-raad. (2014), Klaar voor de toekomst: Samenwerken aan onderwijskwaliteit. SectoraKOORD vo 2014-2017. Den Haag: Ministerie OCW.

Onderwijsraad. (2015), Herkenbaar vmbo met sterk vakmanschap.

Onderwijsraad (2010), Vroeg of laat.

Platform **Onderwijs 2032. (2015)**, Hoofdlijnenadvies: Een voorstel. Den Haag: Ministerie OCW.

Ryan, Richard M.; Deci, Edward L. (Jan 2000), Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, Vol 55(1), 68-78.

Westhof, G. (2009), Leren overdragen. Biezenmortel: MesoConsult.

Wierdsma, A. Swieringa, J. (2006), Lerend organiseren, Noordhoff uitgevers, Groningen/Houten:.

William, D. (2013), Cijfers geven werkt niet, Ten Brink Uitgevers, Meppel.

SVOL

Stichting voor Voortgezet Onderwijs
Lelystad

www.svol.nl